

NYTT LYS OVER FORHOLDET NORGE-SOVJETUNIONEN

Folkevalgt lekket mye til russerne

Fortrolige opplysninger om Ap.s interne konflikter i NATO-spørsmålet ble gitt til Sovjet-ambassaden.

OLAV TRYGGE STORVIK

Få uker før Arbeiderpartiets landsmøte i mars 1949 skulle ta stilling til Norges medlemskap ga stortingsrepresentant Jacob Friis fortrolige opplysninger fra lukkede møter i Ap.s sentralstyre og stortingsgruppen om de indre motsetninger i partiet.

Det går frem av dokumentasjonen «Norge-Sovjetunionen 1917-1955» som utgis på Cappelen i dag. Friis var stortingsrepresentant for Ap. 1945-53. I årene 1928-1933 var han medlem av NKP og var med å starte avisen «Orientering» i 1953.

I boken gjengis referat av en privat samtale mellom Friis og annenskreter Sergej Loginov ved Oslo-ambassaden. Friis hadde uttrykt et «bestemt ønske» om å samtale om aktuelle utenrikspolitiske saker, og Loginov tok initiativ til møtet 14. februar 1949.

Ifølge Loginov opplyste Friis følgende: «Under et møte i Arbeiderpartiets par-

lamentsgruppe viste det seg at 32 av 76 representanter gikk imot at Norge slutter seg til denne pakt. En del av de deputerte vakler. Også Gerhardsen selv vakler. Det har kommet frem en splittelse i Regjeringen i dette spørsmålet. Friis mener samferdselsminister Langhelle, landbruksminister Fjeld, fiskeriminister Carlsen, og arbeidsminister Olsen er hovedmotstanderne av atlantehavspakten. Hønsvald gjør som Gerhardsen».

Loginov beretter videre: «Friis kunne meddele meg at det under det siste sentralstyremøte i Arbeiderpartiet i slutten av januar d.å., hadde utviklet seg en skarp strid. Haakon Lie, en 150 prosent amerikaner, slik Friis uttrykker det, hadde uttalt seg til forsvar for atlantehavsblokken. En rekke stortingsrepresentanter hadde gått imot Haakon Lie, herunder også Friis. Det hadde kommet til et rasende sammenstøt mellom Friis og Lie. Det «enstemmige» kommunikeet som ble offentliggjort etter møtet, og som slo fast at Regjeringen førte en riktig politikk, var, som Friis sa rett ut, en dårlig fasade som dekket over den dype uenigheten i Arbeiderpartiet».

FORTALTE: Stortingsrepresentant Jakob Friis informerte sovjetiske diplomater om intern utenrikspolitisk strid i Ap.s sentralstyre og stortingsgruppe. Foto: NTB

I samtalen uttaler Friis seg flere ganger nedsettende om utenriksminister Halvdan Lange, og sier at Langes manglende evne til å etablere et vennskapelig forhold til Sovjet har aktualisert spørsmålet om hans avgang. «Kampen mot Lange vil ta til når han kommer tilbake til Norge. Den mest velegnede kandidat til stillingen som utenriksminister er Karl Evang», fremholdt

Friis overfor Loginov. Under pressekonferansen i går ble det reist spørsmål om det i de russiske arkiver finnes flere dokumenter med referater fra samtaler etter 1945 med politikere på venstresiden i Arbeiderpartiet, men som ikke er tatt med i dokumentasjonen. Verkets hovedredaktør, Sven G. Holtsmark, svarte ikke direkte på spørsmålet, men sa bl.a.: «Det sier seg

selv at det ligger et meget stort antall dokumenter i de russiske arkiver. Vi har vært nødt til å gjøre et utvalg. På spørsmål om arkivene inneholder referater av samtaler med norske regjeringsmedlemmer som ikke er tatt med i samlingen, tok professor Olav Riste ordet: «Vi har konsentrert oss om de dokumenter som kaster lys over utenrikspolitiske forhold.

Red to hester i Moskva

OLAV TRYGGE STORVIK

Den norske ambassadør i Moskva, Einar O. Maseng, i det sovjetiske UD og opplyste at han representerte både London-regjeringen og den som er «utnevnt av okkupasjonsmyndighetene» i Oslo.

Overfor sjefen for skandinavisk avdeling i sovjetisk UD omtalte Maseng det tysk-innsatte styret i Oslo som «den faktiske norske regjering» og beskrev situasjonen i Norge nærmest i rosenrøde vendinger.

Det økonomiske liv i Norge er kommet i god gjenge og landet er kommet inn i

var den norske sendemann i Moskva, Einar O. Maseng, i det sovjetiske UD og opplyste at han representerte både London-regjeringen og den som er «utnevnt av okkupasjonsmyndighetene» i Oslo.

Overfor sjefen for skandinavisk avdeling i sovjetisk UD omtalte Maseng det tysk-innsatte styret i Oslo som «den faktiske norske regjering» og beskrev situasjonen i Norge nærmest i rosenrøde vendinger.

Det økonomiske liv i Norge er kommet i god gjenge og landet er kommet inn i

hva man kan kalle «en velstandsperiode», sa sendemannen. Han fremholdt at det ikke er noen arbeidsløshet og at det «hersker full orden i landet». Riktignok liker ikke folk den tyske okkupasjon, men demonstrasjonene er «ikke altfor hissige». Norsk politi må sjelden be om hjelp fra tysk politi, forklarte han.

Einar O. Maseng, som døde i 1972, var sendemann i Moskva fra 1939 til den sovjetiske regjering brøt forbindelsene 8. mai 1941. Han kom senere til London, og fikk avskjed i nåde i 1945.

Forskere lette i fire år

«Vi tok utgangspunkt i 1917 fordi bolsjevikenes makt- overtagelse representerte et brudd med fortiden, forklarte verkets hovedredaktør, Sven G. Holtsmark, da dokumentasjonen ble presentert i går.

«Året 1955, som er avslutningen, er mer tilfeldig. Men det er det året da statsminister Gerhardsen besøkte Sovjetunionen.

Det ligger fire års arbeid bak verket som allerede har fått internasjonal anerkjennelse. Forskerne har foretatt et utvalg blant flere tusen dokumenter, og endel av målsetningen har vært å rydde opp i myter som har dannet seg om forholdet mellom de to land.

Ifølge Holtsmark kan forholdet deles inn i flere perio-

NYE FUNN: Hovedredaktør Sven G. Holtsmark (t.v.) presenterte i går «Norge og Sovjetunionen 1917-1955» sammen med Igor Lebedev fra russisk UD, professor Aleksandr Tsjurbarjan og professor Olav Riste. Foto: SCANFOTO

der. De første årene kjempet sovjetstaten for å vinne anerkjennelse, og Norge var det tredje land som anerkjente den, i 1924. Det skjedde som ledd i en hestehandel, nemlig mot at Sovjet anerkjente norsk overhøyhet over Svalbard.

Svalbard-spørsmålet går som en rød tråd gjennom

store deler av verket, men det inneholder også mye dokumentasjon av sovjetisk tenkning om strategi og sikkerhet. I tiden etter 1945 var sentrale embetsmenn i Sovjet bl.a. interessert i å anerkjente deler av Finnmark frem til Tanaelven, men forslagene ble aldri operativt sovjetisk politikk.